

Křesťanské letní tábory

MARCELA FOJTÍKOVÁ ROUBALOVÁ

Příspěvek se zabývá tématem dětských křesťanských táborů. Snaží se ukázat několik bodů, které mohou vést k úvahám nad často rutinní přípravou programu. Na příkladu salesiánských chaloupek je zde ukázán jednoduchý model, jak lze na tábor pohlížet nebo s využitím některých principů zážitkové pedagogiky připravit jeho program. Příspěvek se věnuje také dětem, pro které jsou tyto tábory organizovány, a těm, kteří tyto tábory připravují. Vysvětluje též, proč nahradilo označení „vedoucí“ vhodnější označení „animátor“. Nezbytnou součástí křesťanského tábora je také duchovní program jako forma evangelizace nebo katecheze.

Úvod

Jedním z mnoha způsobů, jak mohou děti trávit čas o letních prázdninách, jsou letní táborové pobyty. Rodiče si mohou vybrat z široké nabídky podle zaměření, délky trvání a dalších kritérií. Přitažlivost tábora je určena jejich celým souborem, mezi které patří místo, čas, délka trvání, pořádající organizace (spolek nebo jednotlivci) a v neposlední řadě jeho obsah, vedoucí a děti. Celotáborová hra musí být naplněna vhodnými aktivitami a na jejich naplánování a provedení záleží, zda bude téma zajímavé a v dětech zanechá trvalejší stopy. Při přípravě tábora nejde jen sesbírání dostatečného množství her, ale je rovněž třeba dobře promyslet jejich účel nebo přesněji cíl.

Na následujících řádcích bychom se chtěli zastavit u některých z těchto bodů a přispět tak k jejich promyšlené přípravě.

Volný čas

Dnes už se asi nikdo nepozastaví nad faktem, že děti mají množství volného času, který je třeba smysluplně naplnit. Nejde o to jen děti „nějak zabavit“, aby lidově řečeno nezlobily v době, kdy například rodiče musí ještě pracovat, ale aby byl i pro děti tento čas přínosem a obohacením. Volným časem se již několik desetiletí zabývá pedagogická disciplína *Pedagogika volného*

času. Definice volného času existuje několik. Dle Pávkové je volný čas doba, která dětem zbyde po splnění všech školních povinností. Nepatří sem ani sebeobslužné činnosti, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti nebo příprava na vyučování a další vzdělávání.¹ Tato definice vymezuje dobu, která tvoří významnou součást života člověka. Důvodem, proč je vhodné dětem s uspořádáním tohoto času pomoci, je jejich nezkušenost a neschopnost se v nabídce volnočasových aktivit a způsobech trávení tohoto času orientovat. Důležitost ovlivňování této doby vyplývá z funkcí, mezi něž patří regenerace psychických a fyzických sil, kompenzace školního neúspěchu v rekreaci a zábavě a formování a rozvoj osobnosti prostřednictvím motivace.² Vhodně trávený volný čas působí také jako prevence před negativními vlivy okolí. Tím, jak děti tráví čas, je nepřímo ovlivňováno, s kým se děti stýkají a mohou později vytvářet hlubší přátelství.

Každý věřící pedagog, katecheta nebo kněz, si klade otázku, jak je možné pro trávení volného času dětem a mládeži nabídnout dostatečně atraktivní program, který jim pomůže v rozvoji osobnosti v souladu s křesťanstvím a křesťanskými hodnotami, mezi něž patří také evangelní hodnoty.

V církevních dokumentech se přímo o volném čase dětí a mládeže nemluví, nutnost volného času pro rodinu je zmíněna v adhortaci Jana Pavla II. *Familiaris consortio* (čl. 46), krátce se také o nových způsobech využívání volného času, jejich formách a právu na volný čas zmiňuje konstituce 2. vatikánského koncilu *Gaudium et spes* (čl. 54, 61, 67). Jsou to jen krátké zmínky, ale z pastoračních aktivit je zájem o tuto část života mladých patrný.

Letní pobyty dříve

S postupným rozvojem fenoménu volného času se začaly rozvíjet také organizace nabízející jeho vyplnění. Pokud bychom hledali počátky letních

¹ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 15.

² PRŮCHA, J., ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009, s. 738.

táborů, museli bychom se vrátit do poloviny 19. století do USA, kde byl organizován pravděpodobně první dětský letní tábor. V České republice je historie letních táborů v začátcích spojena se skautským hnutím a osobností A. B. Svojsíka. Jeho první tábor se uskutečnil v roce 1912.

Většina později vzniklých organizací s křesťanským základem vychází ze skautských nebo salesiánských základů. Právě na salesiánské chaloupky jako typ letních pobytů se podrobněji zaměříme a na jejich příkladu ukážeme způsob organizace letního křesťanského tábora.

Salesiánské chaloupky

Jedním typem letních pobytů nebo předchůdcem dnešních křesťanských táborů jsou bezesporu salesiánské chaloupky.³ Jejich počátek můžeme najít v myšlenkách Pia XI. a Katolické akci. Aktivizace laiků pod vedením kněží se odrážela v mnoha oblastech života a jednou z priorit byla práce s mládeží.⁴

Cílem salesiánských chaloupek bylo vést účastníky k prohloubení víry, protože 95% účastníků byli věřící lidé. Výchovně a katecheticky zaměřený obsah těchto pobytů, kde se střídaly hry, práce a duchovní témata,⁵ mohou být inspirací i pro dnešní letní tábory. Důležitým prvkem bylo vytváření společenství účastníků a srdečná atmosféra. Podle mnoha svědectví účastníků lákal na chaloupky duchovní program a kontakt s knězem. Tato setkání také pomáhala mladým lidem hledat své místo v životě. Z náboženských prvků byla typická pravidelná modlitba, krátké katecheze a mše svatá, která byla vrcholem pobytu, kdy jednou za celou dobu přijel na několik hodin kněz. Tzv. „témátka“ se vyznačovala stručností, srozumitelností a přehledností. V programu byly zařazeny pravidelně po obědě a po večeři proběhlo jejich opakování. Mezi účastníky se budovaly osobní

³ Tajné letní pobytové akce v období totality, pořádané salesiány a mnoha dobrovolníky. Podrobněji viz VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky: salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Praha: Portál, 2002.

⁴ Srov. VAŠEK, B. *Katolická akce*. Olomouc: Lidové knihkupectví, 1934.

⁵ Nazývané také „témátka“. Jde o krátké promluvy na duchovní nebo etické téma.

vztahy a přátelství často na celý život. Díky důrazu na zdravý duchovní život a zejména příkladu kněží vzešlo z řad těchto mladých i několik povolání ke kněžství.⁶

Účastníci tábora

Mezi účastníky tábora patří všichni, kteří se tábora účastní. Vzhledem k zaměření příspěvku se ale omezíme pouze na pedagogické pracovníky a děti.

Vedoucí tábora neboli animátoři

Organizátory křesťanských letních táborů mohou být hnutí, křesťanské organizace, spolky nebo také samostatné farnosti.⁷ V rámci jednotlivých spolků a organizací probíhá zpravidla vlastní formace vedoucích dětských táborů, která je určena pouze členům daného spolku nebo organizace. Mladí lidé mohou také využít nabídky diecézních center mládeže a absolvovat kurz v některém z diecézních center pro mládež. Jedná se o Animátorský kurz pořádaný diecézemi právě pro mladé lidi, kteří mají chuť se ve farnostech angažovat. Cílem tohoto formačně vzdělávacího programu je naučit se orientovat v sobě, poznat své schopnosti a dary a umět je využít pro sebe i ostatní. Kurz trvá dva až tři roky dle možností jednotlivých diecézních center mládeže. Některá centra nabízí v rámci tohoto animátorského kurzu také možnost absolvovat kurz hlavních vedoucích nebo zdravotnický kurz.

V posledních letech se začalo používat pro toho, kdo se aktivně zapojuje do dění v církvi, ať už jako vedoucí tábora nebo moderátor nějaké akce, označení animátor.⁸ My se budeme na tento pojem dívat v užším pojetí a animátorem budeme nazývat pouze organizátora a vedoucího dětského tábora. Nelze ovšem říci, že by termín animátor nahradil jako synonymum

⁶ Srov. VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky*.

⁷ Spolky sdružené pod *Asociaci křesťanských sdružení mládeže, Českou radu dětí a mládeže* atd.

⁸ Tento pojem se začíná více užívat i pro nejrůznější moderátory. K tématu více viz KAP-LÁNEK, M. *Animace: studijní text pro přípravu animátorů mládeže*. Praha: Portál, 2013.

označení vedoucí. Pojmy animátor, animovat mají svůj základ v latinském výrazu anima=duše. Animovat tedy znamená oživovat, naplňovat duchem (dechem), který oživuje. „Pokud je animace naplnění duchem, pak to není oživení ve smyslu obveselení, ale objevení a uvolnění těch projevů člověka, které svědčí o jeho vitalitě, kreativitě, vůli sledovat určité cíle a hodnoty.“⁹ Rozdíl mezi termíny animátor a vedoucí je v přístupu k práci s ostatními a pro ostatní. Animátor činnost organizuje a řídí na všech úrovních. Snaží se povzbuzovat k aktivitě také ostatní a někdy může jen doprovázet a dávat podněty. Dalším rozdílem je přístup a práce s vlastní autoritou. Animátor není absolutním vůdcem, i když v některých případech má v rámci skupiny poslední slovo, jeho autorita je laskavá a vstřícná. Zajímá se o to, co zajímá jeho svěřence, ale zachovává si svou vlastní tvář.¹⁰ Při organizaci a realizaci dětského tábora je animace prováděna v několika rovinách. Nejprve v rámci příprav, kdy je nutné všechny zapojit tak, aby neležela veškerá příprava na bedrech jedince, který je určen jako hlavní vedoucí/animátor. Dále je třeba poznat, využívat a případně usměrňovat potenciál ostatních. A v neposlední řadě je nutno rozdělit program i dílčí zodpovědnost podle schopností a možností jednotlivých členů přípravného týmu. Z tohoto pohledu je animátor ten, který animuje skupinu. Při realizaci tábora by se takovým animátorem měl stát pro všechny svěřené děti každý z organizátorů.

Stále je nutné mít na paměti to, že pokud chci někoho motivovat, musím jako animátor stále pracovat na sobě a svém duchovním životě. Vydání se pro druhé bez vlastního duchovního života povede velmi brzy k frustraci a postupně k vyhoření. Společná modlitba všech animátorů na táboře je proto nezbytností.

⁹ KAPLÁNEK, M. *Animace*, s. 14.

¹⁰ Srov. *Tamtéž*.

Osobnost dítěte jako účastníka tábora

Chaloupkový model střídání fyzické, intelektuální a duchovní aktivity odpovídá požadavkům na všestranný rozvoj osobnosti a je možné jej úspěšně aplikovat na letní tábory i dnes.

Odpovídá to současnému pojetí základních dimenzí osobnosti člověka, kterými jsou bio-psycho-socio-spirituální oblasti. I když každou se podrobně zabývá samostatná vědní disciplína, panují mezi nimi určité vazby a zákonitosti. Jednotlivé složky se vzájemně ovlivňují, doplňují a prolínají a vytváří tak kompaktní celek. Každá z těchto složek má nezastupitelné místo, a je-li některá narušena, dochází k nerovnoměrnému vývoji. Život člověka není jen jejich součtem, ale vzájemně propojeným spolupůsobením.¹¹

Účastníky dětských křesťanských táborů jsou děti od 6 do 15 let, tedy z hlediska vývojové psychologie velmi rozmanitá skupina, proto je vhodné, pokud to podmínky dovolí, rozlišovat tábory pro „mladší“ a „starší“ děti. Období školní docházky znamená změny fyziologické, socializační i emocionální. Z malého človíčka, který vzhlíží nekriticky k autoritám, se stává samostatně kriticky myslící člověk, který má právě s autoritami často problém. Právě znalosti zákonitostí dětské psychiky a respektování vývojových zákonitostí tělesného, psychického, ale také spirituálního vývoje mohou organizátorům pomoci při plánování programu a jednotlivých aktivit. V oblasti morálního usuzování a obecného dodržování pravidel a norem zejména při hrách je znalost stádií morálního vývoje nezbytná. Podrobně se zabývali morálním vývojem dětí a jeho jednotlivá stadia popsali J. Piaget¹² a L. Kohlberg¹³. Děti si v období mezi 2–6 rokem postupně začínají uvědomovat existenci určitých pravidel a napodobují starší při jejich dodržování, pravidla se postupně stávají součástí jejich života a kolem 11 roku na pravidlech velmi lpí a jejich porušování nebo změny vnímají negativně. Díky vhodnému přístupu vychovatelů později

¹¹ Srov. DOČKAL, J. *Člověk v současném světě*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, s. 64.

¹² PIAGET, J. C. a B. INHERELDOVÁ. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2001.

¹³ HEIDBRINK, H. *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál, 1997.

dodržují pravidla ne proto, že se to má, ale protože to považují za správné. Nedodržování pravidel zejména při hrách nebo změny v jejich průběhu mohou ovlivnit jejich radost ze hry a odradit je od dalšího zapojení se.

Vývojovými stádii víry se zabýval J. Fowler nebo F. Oser. Vzhledem k rozvoji spirituální složky osobnosti je nutné znát jednotlivá stádia víry.

Děti v mladším školním věku se zpravidla nacházejí ve fázi *mýticko-prozaické víry*, kdy považují Boha za určitý „automat“: za dobré chování budu odměněn. V období puberty se při zdravém zrání víry dostávají do *synteticko-konvenční* fáze. To znamená, že se vztah k autoritě mění, ale stále zůstává důležitou oporou. Hlavním se stává hledání vlastní identity. V tomto věku jsou dospívající snadno ovlivnitelní a velmi konformní. Bohužel i ti, kteří jezdí na tábory jako animátoři, se mohou nacházet ve fázi *synteticko-konvenční víry*. Jak zjistil Fowler, k postupu do další fáze je nutná určitá intelektuální i emoční zralost a může se stát, že někdo zůstane na určité úrovni delší dobu (nebo až do dospělosti). K dozrávání víry se snaží napomáhat výše zmíněné animátorské kurzy, proto se předpokládá, že animátoři jsou ve fázi *individuálně-reflektivní víry*, kdy již přijímají zodpovědnost za svůj život a ostatní svěřené osoby. Víra je již prověřená a logická, méně emotivní a mladí lidé se méně nechají ve svých názorech ovlivnit. Roste u nich schopnost samostatných úvah, ale také kritičnost.

Rozvojem náboženského úsudku se zabýval také F. Oser. U každého člověka řešil určitou duchovní dimenzi, která se projevuje při vyrovnávání se s výjimečnými nebo nevysvětlitelnými situacemi. Centrální kategorií Oserovy koncepce je *náboženský úsudek* chápaný jako „subjektivní vzorec, který se uplatňuje ve vztahu člověka k nejvyšší autoritě – Ultimu“.¹⁴ Tento náboženský úsudek je určitým typem postoje, který obsahuje několik složek, jež tvoří jeho celek. Jednou z těchto složek je *motivace*, díky níž člověk může nenadálou životní situaci poslušně přijmout, snaží se ji ve vztahu s nejvyšší autoritou ovlivnit, nebo ji jako zásadní nevnímá. Další

¹⁴ RYŠAVÝ, I. *Vývoj dětí a adolescentů z hlediska psychologie náboženství*. Brno: Masarykova Univerzita, 2005. Disertační práce, Fakulta sociálních studií, Katedra psychologie, s. 39.

složkou je *učení* vnímané jako přebírání postojů a schémat chování od druhých, vnímaných jedincem jako autority. Poslední složkou je *pohotovost jednat určitým způsobem*, jedinci tedy jednají způsobem odpovídajícím danému stupni náboženského úsudku.¹⁵ Oser vymezil osm stupňů, přičemž účastníci dětských táborů, tedy děti ve školním věku, se obvykle nacházejí na prvním stupni nazývaném *Deus ex machina*,¹⁶ kdy dítě vnímá skrze rodiče. Oni jsou ti, kteří vše řídí, náboženský úsudek tedy vychází z aktivity nejvyšší autority a reakcí jedince.

Druhý stupeň, *Do ut des*, je charakteristický pro pubescenty, ale častý i v dalších věkových kategoriích. Je charakterizován, jak naznačuje název (dám, abys dal), zjištností ve vztahu k nejvyšší autoritě. Člověk se snaží si svými dobrými činy a skutky nejvyšší autoritu naklonit. Ve třetím stádiu se především nacházejí mladí dospělí, toto stádium ovšem může být zastoupeno i v dalších věkových kategoriích. Jedinec přestal vnímat Ultimum jako nejvyšší autoritu a začal vnímat vlastní odpovědnost za své činy.

Stejně jako v předchozích teoriích ani zde není možné některé stádium přeskočit, každé další je kvalitativně odlišné a tvoří strukturální jednotu. Nástrojem, který Oser využíval pro zjišťování stádií, byla morální dilemata, která otevírají prostor pro další otázky, a postupně je tak u jedince rozkrýváno typ náboženského úsudku.

Při uplatňování představených teorií v praxi je třeba mít na zřeteli, že výzkumy zmíněných autorit se konaly v minulém století za určitých podmínek a dnes nemusejí být všeobecně platné. Týká se to např. dětí, které jsou od malička vychovávány v křesťanské víře vhodným způsobem.

¹⁵ RYŠAVÝ, I. *Vývoj dětí a adolescentů z hlediska psychologie náboženství*. 2005, s. 40–41.

¹⁶ Název je odvozen z dějin náboženství a filosofie (stejně jako u 2. a 3. stupně). Naznačuje, že v ontogenezi se rekapituluje fylogeneze (Hegel, Haeckel). Jde však spíše o básnickou licenci, historický obsah převzatých názvů neodpovídá přesně obsahu jednotlivých stupňů. U „*deus ex machina*“ je položen důraz na sestupný jednosměrný pohyb: božstvo v antické tragédii bylo v bezvýhodné situaci spouštěno na scénu na kladkostroji (*machina*) a přinášelo řešení. RYŠAVÝ, I. *Vývoj dětí a adolescentů z hlediska psychologie náboženství*. 2005, s. 42.

Příprava programu tábora

Důležitou složkou tábora je celotáborová hra, neboť promyšlení jejího tématu stojí na začátku celé přípravy. I když neznáme přesné složení dětí, které se pobytu zúčastní, alespoň věkové rozmezí je dáno a z něj můžeme pro začátek vycházet. Kvalitní příběh nebo téma by pak mělo procházet každým dnem a každou etapou. Témata celotáborových her často kopírují aktuální příběhy, kterými děti a mládež žijí, a snaží se takto být aktuální a atraktivní. Není nezbytně nutné, aby křesťanský tábor vycházel pouze z biblických námětů, ale na druhou stranu je to jedinečná příležitost, jak s dětmi prožít to, co znají z hodin náboženství nebo katechezí, vést je k přemýšlení nad náboženskými otázkami a budovat v nich hrdost na to, že jsem křesťan. Bible jako nevyčerpatelný zdroj inspirace může být takto dětem představena jinak, než slyší doma, v hodinách náboženství nebo na katechezích, kde často není čas ani prostor se nad poselstvím Bible déle a hlouběji zamyslet. Argument, že takový tábor nebude pro děti lákavý, není zcela na místě, protože přitažlivost tábora je určena souborem více faktorů. Téma tábora musí být naplněno vhodnými aktivitami a na jejich naplánování a provedení záleží, zda to bude téma zajímavé a v dětech zůstane.

Při podrobné přípravě nejde jen sebrání dostatečného množství her, ale též o dobrém promyšlení jejich účelu, nebo přesněji cíle.

Zážitková pedagogika

Jako příklad přístupu k organizaci tábora jsme si zvolili v současné době velmi vyhledávaný model, kterým je zážitková pedagogika. Tato koncepce zdůrazňuje především prožitek, zážitek a zkušenost, který má přispívat k celkovému rozvoji osobnosti. Prožitek je u každého individuální a nepřenositelný, každý ho prožívá jinak intenzivně a nikdy zde nejde oddělit racionální a emocionální složku.¹⁷ Cílené vyvolání záměrného prožitku a jeho zakotvení do širších souvislostí, jeho zpracování a převedení do

¹⁷ Srov. HANUŠ, R. a L. CHYTILOVÁ. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada, 2009, s. 11–13.

zkušenosti jsou typické znaky zážitkové pedagogiky. Nejedná se ale jen o prožitek povrchní; jde zde o spojení „mozku-srdce-ruky“. Cílem není jen získávání nových vědomostí a zkušeností prostřednictvím aktivit, ale šance dát dětem příležitost objevovat sám sebe, překonávat se pro dobro druhých, umět se vyrovnat s výhrou i porážkou a také se umět zklidnit v mlčení. Je třeba plánovat bezprostřední i vzdálenější budoucnost, hrát hry v duchu fair play, ale mít na paměti, že jsou to stále jen hry.

Důraz je v zážitkové pedagogice kladen na přímou zkušenost, blízkost životní reality, potřebu zpětného hodnocení, vliv skupinové dynamiky, možnosti získávání hraničních zážitků, odlišení od extrémních dobrodružství. Hlavní zážitkově-pedagogické aktivity se odehrávají v přírodním prostředí.¹⁸ V rámci Prázdninové školy Lipnice se rozvinul jedinečný systém plánování a organizace aktivit.¹⁹ Můžeme z něj vycházet a vymezit tak plánování celého tábora i jednotlivých aktivit. Dále je nastíněno několik bodů, které dohromady tvoří strukturu toho, co vše je nutné mít při plánování táborového programu na paměti.

Dramaturgie a plánování programu

Promyšlená stavba programu vzhledem k zamýšlenému cíli celého pobytu i jednotlivých aktivit vede k jejich co nejefektivnějšímu naplnění. Promyšlení probíhá ve třech fázích – příprava, organizace, evaluace.

V přípravné fázi je nutné si umět danou aktivitu představit se všemi materiálními i nemateriálními prostředky, klady i zápory, pozitivy i riziky. Rozumné rozvržení aktivit vzhledem k místu, času a osobnostem dětí napomáhá předejít případným neúspěchům nebo zraněním.

Promyšlená organizace pomáhá předcházet zmatkům a nedorozuměním. I výbornou hru pokazí nepřipravené prostředí, pomůcky nebo nejasné vymezení pravidel. Pokud děti vnímají, že program není dostatečně

¹⁸ Srov. NEUMAN, J. Koncept „zážitkové pedagogiky“ – přínosy i kritické pohledy. In ŠAUEROVÁ, M., ed. *Zážitková pedagogika a možnosti jejího využití při práci s vybranými cílovými skupinami*. Praha: VŠTVS Palestra, 2013, s. 8.

¹⁹ Srov. HANUŠ, R. a L. CHYTILOVÁ. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada, 2009.

připravený, začnou si vytvářet svůj vlastní, a animátoři tím nepřímo vysílají signál „nezáleží nám na vás“. Ve fázi přípravy je třeba do jisté míry tyto situace předvídat a předcházet jim připravenou alternativou.

Formulování cílů

Formulování cílů celotáborové hry i jednotlivých her a aktivit je nezbytné. Každá hra nebo aktivita by měla plnit minimálně jeden ze tří cílů: kognitivní, psychomotorický a afektivní, tedy by měla rozvíjet vědomosti, dovednosti a postoje (hodnoty). Někdy jsou cíle ještě více rozpracované a uvádí se jako rozvoj těla, vůle, rozumu a citu.

Motivace

Motivace je důležitou součástí každé aktivity, kdy v účastnících vzbuzuje touhu po činnosti. Nejde jen o „vyhecování“, ale také rozhodnutí se v případě volby z několika možností, objasnění souvislostí dané aktivity nebo usměrnění emocí. Cílené motivování jednotlivých účastníků vede k jejich intenzivnímu a vědomému zapojení se.

Ovlivňování osobnosti prostřednictvím situací

Přítomnost dramatických prvků ve hrách, jako je hra v roli, hra děje příběhu, zasahování do něj a jeho ovlivňování napomáhají rozvoji hodnotové orientace, emocí a sociálnímu učení. Promyšlené použití prvků dramatiky napomáhá při uvědomování si svých limitů a mezí v chování vůči ostatním, pomáhá budování zdravé sebedůvěry, ovládnutí svých emocí, rozvoji empatie, odbourávání předsudků, komunikačních bariér a v neposlední řadě dramatika také rozvíjí představivost a fantazii.

Skupinová dynamika

V kontextu křesťanského tábora je možné tuto dynamiku vnímat jako vytváření nebo prohlubování společenství. Důležitost společenství vyplývá už z evangelního výroku *Kde jsou dva nebo tři ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich, (Mt 18,20)* nebo *At' všichni jsou jedno (...) jako my jsme jedno (Jan 17, 21–22)*. Druhý vatikánský koncil a později i papež Jan Pavel II. a jeho nástupci vnímají mladé jako naději církve a v mnoha dokumen-

tech jsou mladí k tomu, aby tvořili a žili ve společenství, vybízení. Společenství vzniklé na táboře může trvat i po skončení tábora a postupně se přetvoří v takové společenství, které bude nabízet prostor pro hlubší sdílení se s vrstevníky, formaci a vzájemné pochopení.

Výrazové prostředky

Tato kategorie doplňuje motivaci a dramaturgii a patří do ní vše, co je použito, aby průběh pobytu i jednotlivé hry a ostatní aktivity zanechaly v účastnících pozitivní dojmy. Působí hlavně na estetické vnímání a emoce. Promyšlené využití hudby, barev, pohybu, vůní, ale také interiérů a přírodních exteriérů mohou pomoci účastníkům vžít se a prožít danou aktivitu ještě intenzivněji. Například táborev hymna už nikdy nebude obyčejnou písni apod.

Zpětná vazba

Pro další dobré fungování je důležitá i fáze zhodnocení her a celého programu. Měla by probíhat ve dvou etapách. Za prvé je třeba dění reflektovat s účastníky aktivity bezprostředně po jejím zakončení. Je důležité položit otázky na to, co se dělo, co to v nich zanechalo, nad čím přemýšleli, proč reagovali právě takto a mnoho dalších, ne vždy je ale nutné na ně nahlas odpovědět. Způsob zpětné reflexe závisí na druhu aktivity, věku účastníků a schopnostech animátora. Někdy stačí vysvětlení souvislostí aktivity, které nebylo možné před ní, čímž se rozvine diskuse; nikdy ale účastníky k odpovědi nenutíme. Dobrý animátor se pozná také podle toho, že je schopen nejen sebereflexe, ale také přijetí pochvaly nebo konstruktivní kritiky. Smysluplná evaluace může pomoci zkvalitnit další program. Zhodnocení toho, co se povedlo či nepovedlo, jak účastníci reagovali, kde byly nedostatky v pravidlech nebo organizaci, co vyšlo a nevyšlo podle plánu a představ, jsou důležitými zkušenostmi pro další práci.

V zážitkové pedagogice se nikde přímo nemluví o duchovním rozměru programu, ale jak je z výše uvedeného patrné, chceme-li, aby se v rámci tábora jednalo o rozvoj celé osobnosti dítěte, není možné tuto složku pominout. Zážitková pedagogika je někdy chápána jako „výchova prožit-

kem a k prožívání“. Právě zakotvení prožitku v širších životních i duchovních souvislostech, znalost a analýza cílů, zpracování prožitků a jejich převedení do zkušenosti může napomoci hlavnímu cíli křesťanského tábora, kterým je hlubší prožívání své víry nebo vytvoření podmínek pro to, aby bylo možné víru zakusit.

Táborový duchovní program

Celý pobyt by měl být vzhledem k zaměření prochnut duchem evangelia. Vzhledem ke stupni víry účastníků je vhodné volit metody odpovídající první evangelizaci.

Přípravu duchovního programu by měl mít na starosti zkušený dospělý nebo hlavní animátor ve spolupráci s knězem a je při ní nutné znát náboženskou situaci účastníků. Je třeba si uvědomit, že evangelizaci nelze oddělit od celého táborového dění. To buď působí evangelizačně na jednotlivé účastníky jako celek, nebo ne. Prakticky to znamená, že je důležité chování a příklad života animátorů i všechny prvky programu až po slavení mše svaté.

Mše svatá jako vrchol setkání s Kristem v eucharistii by měla být takto chápána všemi jejími účastníky. Dnes, kdy děti mohou svobodně navštěvovat bohoslužby, se pro ně může stát mše svatá na táboře zajímavou „atrakcí“ díky přírodním kulisám a jejímu pojetí, v horším případě „nutným zlem“ nebo dobou, kterou je prostě „nutné přežít“. Aktivní zapojení dětí do průběhu mše svaté je dobrým začátkem, ale i na přípravu zpěvů, ministrování apod. je třeba vyhradit dostatek času. Mše svatá může být vyvrcholením celého pobytu až v jeho závěru. Je nutné děti na mši připravit a do mše svaté v tomto netradičním prostředí je uvést. K tomu mohou sloužit pravidelná *duchovní okénka*, inspirovaná například *chaloupkovými tématky*.

Často kromě mše svaté patří do duchovního programu ještě pravidelná modlitba nejrůznější úrovně. Při modlitbě se často automaticky předpokládá, že děti byly do modlitby uvedeny a tedy „se umí modlit“, ale někte-

ré se to neměly kde naučit a jiné umí jen odříkávat naučené modlitby. Proto je možné využít čas na táboře také přípravou na modlitbu. Pro některé to může být znovu uvědomění si tohoto daru, pro jiné objevování něčeho nového a krásného.

Jako duchovní program je označováno také čtení příběhů u táborového ohně. Nestačí příběhy jen číst, je nutné o nich mluvit a vysvětlovat je, klást otázky a společně na ně hledat odpovědi.

Náboženství může být také pro dospívající mládež určitou formou úniku a někdy mladí vyhledávají pouze určité zážitky spojené s náboženskými oslavami. Pokud jsou vedeni k přemýšlení o věcech víry a Božím slovu, budou jistě klást otázky, na které by mohli postupně hledat odpovědi za pomoci staršího animátora nebo kněze. Pokud jsou při svém tázání umlčován, nepřestanou se ptát, ale zeptají se jinde. Díky předávání pravd víry jako faktů, o kterých se nepřemýšlí a nediskutuje, hrozí jejich zatvrzení a odvrácení. Duchovní vedení nebo doprovázení je nutné také proto, aby si pravdy víry nevysvětlovali po svém nebo si z nich nebrali jen to, co se jim líbí. Předávání evangelia má být předáváním opravdové radostné zvěsti, ne souboru příkazů a zákazů. Jak ukazují nejrůznější výzkumy, mládež není zcela ateistická; protože materiální potřeby jsou u nich dostatečně naplněny, často hledají i jiné, nemateriální hodnoty.

Závěr

Duchovní program na táboře může být dobrou alternativou k tomu, co mladí lidé prožívají každý den, to, co můžeme označit jako první evangelizaci. Hrozí tu ovšem nebezpečí, že v pocitu euforie z toho, jak dobře reagují na duchovní podněty, je budeme „tlačit“ do něčeho, k čemu ještě nedozráli. Příkladem je kvalitativní studie provedená v rámci bakalářské práce obhájené v roce 2013 na Cyrilometodějské teologické fakultě v Olomouci, v jejímž rámci bylo zjišťováno, jak ovlivnilo život několika mladých lidí jejich pravidelná účast na křesťanském letním táboře. Rozhovory byly provedeny s adolescenty, kteří již byli schopni zhodnotit

zpětně vliv křesťanského tábora. Někteří z nich byli po několika těchto táborech pokřtěni, ale sami přiznali, že jejich víra byla spíš jen „letní záležitost“, protože tam byly takové podmínky: „zpívalo se, modlili jsme se, byly mše svaté a nám se to líbilo“, ale po návratu domů se vraceli do zaběhnutých kolejí a do farnosti nebo na mši svatou celý rok zase nešli. Za křest jsou podle svých slov rádi, ale chybí jim nějaká podpora či vedení i během roku.²⁰

Je nutné mít na paměti, že podmínky na táborech jsou jiné a neobvyklé. Je to příležitost k první nebo další evangelizaci, ale v průběhu roku je nutné s dětmi také pracovat a v katechezích pokračovat. Letní tábor může být dobrým „startérem“ nebo „poháněcím motorem“, ze kterého budeme během školního roku čerpat.

MGR. MARCELA FOJTÍKOVÁ ROUBALOVÁ, PHD.

Pracuje jako odborná asistenta na Katedře křesťanské výchovy CMTF UP v Olomouci (od r. 2009), vyučuje náboženství (od r. 2000) a nepravidelně organizuje také farní tábory a jiné aktivity pro děti (od r. 1998).

Použitá literatura

- ALBERICH, E. a L. DŘÍMAL. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008.
- DOČKAL, J. *Člověk v současném světě*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008.
- HANUŠ, R. a L. CHYTILOVÁ. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada, 2009.
- HEIDBRINK, H. *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál, 1997.
- KAPLÁNEK, M. *Animace: studijní text pro přípravu animátorů mládeže*. Praha: Portál, 2013.
- PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002.
- PIAGET, J. C. a B. INHERELDOVÁ. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2001.

²⁰ Jednalo se o děti ze severních Čech, kde nefungují pastorační asistenti a kněz tam dojíždí pouze občas.

PRŮCHA, J., ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009.

RYŠAVÝ, I. *Vývoj dětí a adolescentů z hlediska psychologie náboženství*. Brno: Masarykova Univerzita, 2005. Disertační práce, Fakulta sociálních studií, Katedra psychologie.

NEUMAN, J. Koncept „zážitkové pedagogiky“ – přínosy i kritické pohledy. In ŠAUEROVÁ, M., ed. *Zážitková pedagogika a možnosti jejího využití při práci s vybranými cílovými skupinami*. Praha: VŠTVS Palestra, 2013.

VAŠEK, B. *Katolická akce*. Olomouc: Lidové knihkupectví, 1934.

VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky: salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Praha: Portál, 2002.

WANKE, J. *Obtíže a šance církve v současném světě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

Zlatý fond her I. Praha: Portál, 2002.

BIBLE: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 11. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2005.

Familiaris consortio: apoštolská adhortace Jana Pavla II. o úkolech křesťanské rodiny v současném světě z 22. listopadu 1981. Praha: Zvon, 1996.

SHRNUTÍ:

The paper deals with Christian children's camps. It tries to show some points that may lead to further considerations about the routine preparation of the program. By using the example of Salesian cottages it presents a simple model for how to view camps or how to apply some principles of experiential learning to preparation of the camp program. The paper deals with children for whom these camps are organized as well as with those children who prepare these camps (for them it would be more appropriate to use the term „animators“). An essential part of Christian camps is also a spiritual program as a form of evangelization and catechesis.